

DOI Number: 10.30520/tjsosci.684251

ÖZEL YETENEKLİ LİSE ÖĞRENCİLERİNİN POZİTİF KARIYER PLANLAMA TUTUMLARININ İNCELENMESİ VE NORMAL GELİŞİM GÖSTEREN POPÜLASYON İLE KARŞILAŞTIRILMASI¹

INVESTIGATION OF POSITIVE CAREER PLANNING ATTITUDES OF GIFTED HIGH SCHOOL STUDENTS AND COMPARISON WITH NORMAL DEVELOPMENT POPULATION

Sezen GÜLEÇ²
Seyit KARABURÇAK³
Volkan TATAR⁴
Cengiz AKALAN⁵

ÖZET

Özel yeteneklilerin, yetenekli oldukları alana yönlendirilmeleri ve kariyer planlamalarını bu yönde yapmaları, hem bireysel hem de toplumsal anlamda oldukça önemlidir. Alan yazına bakıldığında, özel yeteneklilerin kariyer planlamaları, yönlendirilmeleri ve bu yöndeki özellikleri ile ilgili oldukça sınırlı sayıda çalışma yapıldığı görülmektedir. Özel yeteneklilerin pozitif kariyer planlamaları konusunda çalışma yapmanın ve sonuçlarını tartışmanın, bu çocukların daha etkili kariyer danışmanlığı hizmeti almaları açısından alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu düşünce doğrultusunda yapılan çalışmada, özel yetenekli lise öğrencilerinin pozitif kariyer planlama tutumlarının incelenmesi ve bu tutumların normal popülasyonla karşılaştırılması amaçlanmıştır. Çalışmanın örneklemini Sivas ve Kırşehir Bilim ve Sanat Merkezlerinde (BİLSEM) eğitim alan 44 özel yetenekli öğrenci ile bu illerdeki liselerde öğrenim gören 62 normal gelişim gösteren öğrenci olmak üzere, farklı kademelerden toplam 106 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu ve Kalafat (2012) tarafından Türkçeye uyarlanan Kariyer Geleceği Ölçeği (KARGEL) kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre; özel yetenekli lise öğrencilerinin pozitif kariyer planlama tutumlarının alt boyutları olan kariyer uyumluluğu, kariyer iyimserliği ve bilgi boyutlarından aldıkları puanların aritmetik ortalamaları yüksek bulunmuştur. Cinsiyete göre, özel yetenekli öğrencilerin pozitif kariyer planlama tutumları anlamlı bir farklılık göstermemektedir. BİLSEM’de öğrenim görme süresi daha fazla olan özel yetenekli öğrencilerin, pozitif kariyer planlama tutumlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Belirledikleri kariyer hedeflerinde BİLSEM’de aldıkları eğitimin etkili olduğunu düşünen özel yetenekli öğrencilerin, diğerlerine göre pozitif kariyer planlama tutumları, yine daha yüksektir. Kariyer iyimserliği açısından özel yetenekli lise öğrencileri ve normal popülasyon arasında özel yetenekliler lehine anlamlı bir farklılık bulunmaktadır; ancak kariyer uyumluluğu ve bilgi açısından anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Özel Yetenek, Lise Öğrencileri, Pozitif Kariyer Planlama Tutumları, BİLSEM.

¹ Bu çalışma 1-3/11/2019 tarihinde Malatya İnönü Üniversitesi’nce düzenlenen Uluslararası Özel Yetenekliler Eğitimi Kongresi’19 (IGATE’19) da sunulan sözlü bildirin genişletilmiş halidir.

² Sivas Bilim ve Sanat Merkezi, Sivas, Türkiye, gulecsezen@gmail.com

³ Yusuf Demir Bilim ve Sanat Merkezi, Kırşehir, Türkiye, pdrkaraburcak@gmail.com

⁴ Kahramanmaraş Bilim ve Sanat Merkezi, Kahramanmaraş, Türkiye, turkuazpdr@gmail.com

⁵ Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Ankara, Türkiye, cakalan@ankara.edu.tr

ABSTRACT

It is very important for the gifted people to be directed to the field they are gifted and to make career planning in this direction, both individually and socially. When the literature is examined, it is seen that there are very limited studies about career planning, orientation and characteristics of special talents in this direction. It is thought that working on positive career planning of special talents and discussing the results will contribute to the field in order to provide more effective career counseling services for these children. In this study, it was aimed to investigate the positive career planning attitudes of special talented high school students and to compare these attitudes with the normal population. The sample of the study consists of 44 special gifted students studying in Sivas and Kırşehir Science and Art Centers (BİLSEM) and 62 high school students in high schools in these provinces, 106 high school students from different levels. Personal Information Form and Career Future Scale (KARGEL) adapted to Turkish by Kalafat (2012) were used as data collection tools. According to the analysis results; the arithmetic means of the scores obtained from career adaptation, career optimism and knowledge dimensions, which are sub-dimensions of positive career planning attitudes of special talented high school students, were found to be high. According to gender, positive career planning attitudes of gifted students do not show a significant difference. It has been observed that the students with special talents who have more education time in BİLSEM have higher positive career planning attitudes. Positive career planning attitudes of the talented students who think that the education they receive in BİLSEM are effective in their career goals are higher than the others. In terms of career optimism, there is a significant difference in favor of gifted students between special gifted high school students and normal population; however, there was no significant difference in terms of career adaptation and knowledge.

Keywords: Special Talent, High School Students, Positive Career Planning Attitudes, BİLSEM.

1.Giriş

Çok boyutlu incelenen kariyer kavramı; hedefleri, planlaması, karar verme süreci gibi yönleriyle yıllar boyunca en önemli çalışma konularından biri olmuştur. Kariyer gelişimi çocuklukta başlayarak yaşam boyu devam eden (Super, 1953; 1990), görece bireysel ve toplumsal etkileri olan önemli bir süreçtir.

Bireylerin güçlü yönlerinin belirlenmesi, kariyer planlamada en önemli adımlardan bir tanesidir (Özdaşlı, 2008). Kariyer planlama, doğası gereği gelecek yönelimlidir ve bireylerin güçlü yönlerini vurgulamaktadır. Bununla tutarlı olarak, geleceğe iyimser bakmak sağlıklı bir kişiliğin göstergesidir (Day ve Rottinghaus, 2003; Marko ve Savickas, 1998; Savickas, 2003). Önemli olarak kabul edilebilecek bir başka adım ise, bireylerin kariyer seçimine ilişkin bakış açıları ve tutumları olabilmektedir; ki bu bakış açısı ve tutumların bireylerin iyi oluş düzeylerine (Kalafat, 2012) de etki ettiği bilinmektedir.

Kalafat (2012) pozitif kariyer planlama tutumlarını ayrı ayrı şu şekilde tanımlamıştır:

“Kariyer iyimserliği, bireyin gelecekteki kariyer gelişimi ile ilgili hep olumlu sonuçlar elde edeceği beklentisi içinde olması ya da olayların en olumlu yönlerine vurgu yapması ve kariyer planlama sürecinde kendini rahat hissetmesidir.”

“Kariyer uyumluluğu, bireyin gelecekteki değişimlerle başa çıkma ve bu değişimlerden faydalanma konusunda sahip olduğu yeteneklere ilişkin bakış açısı, yeni iş sorumlulukları karşısında kendini rahat hissetme düzeyi ve kariyer planlarının değişmesine neden olan beklenmedik olaylar karşısında kendini toplama yeteneğidir.”

“İş piyasasına ilişkin algılanan bilgi, bireylerin iş piyasasını ve istihdam eğilimlerini ne kadar iyi algıladığıdır.”

Renzulli (1981) özel yetenekli bireyleri; ortalamanın üzerinde yeteneğe sahip olan, ilgi alanında aldığı bir görevi tamamlama motivasyonuna sahip olan ve yaratıcılıkta önde olan bireyler olarak ifade etmektedir. Özel yetenekli bireylerin özelliklerinden bir tanesi de geniş ilgi alanlarına sahip olmasıdır (Akdoğan, Koçak ve Subaşı, 2017). Özel yeteneklilerin ilgi alanlarının geniş olması, bir açıdan da güçlükleri beraberinde getirmektedir. İlgi alanları geniş olan özel yetenekliler, kariyer kararı verme ya da planlama yapma noktasında güçlükler yaşayabilmektedirler (Stewart, 1999). Güçlüklerin üstesinden gelebilmede şüphesiz en önemli konu, özel yeteneklilere yönelik yapılacak etkili kariyer danışmanlığıdır. Özel yeteneklilerin yöneldikleri alanlarda yüksek motivasyonla çalışmaları ve yüksek performans göstermeleri nedeniyle, kariyer planlamalarını en güçlü oldukları alana yönlendirmelerinin gerekliliği ifade edilmektedir (Sürücü, Konaş ve Bacanlı, 2015).

Özel yetenekli öğrenciler birçok ülkede farklı metotlarla tanılanarak ülkelere özgü eğitim programlarıyla desteklenmektedir. Ülkemizde Milli Eğitim Bakanlığı düzeyinde en yaygın eğitim veren kurum, Bilim ve Sanat Merkezleri'dir (BİLSEM). BİLSEM'lerde özel yetenekliliğin tanısında sadece IQ sonucu değil, ön değerlendirme aşamasında öğretmen gözlem formu ve genel yetenek düzeyini ölçen grup tarama uygulaması yapılmaktadır.

Özel yetenekli öğrencilerin BİLSEM'lere yerleştirilmesinde kullanılan genel yetenek testleri, bu öğrencilerin potansiyel düzeyini de belirlemektedir. Belirlenen potansiyel doğrultusunda öğrencilerin BİLSEM'de genel zihinsel yetenek, resim ya da müzik yetenek alanlarına eğitim almaları olanağı doğmaktadır. Özel yetenekli öğrencilerin, tanılandıkları alanlarda akranlarından yüksek düzeyde performans sergileyecekleri kabul edilmektedir. Bu durum, akademik performanslarına da doğrudan ya da dolaylı olarak yansımaktadır. Akademik başarılarının yüksekliği, özel yetenekli öğrencileri meslek seçiminde özellikle güçlü performans gösterdikleri alanlara doğru itmektedir (Davaslıgil, 2004). Özel yetenekli öğrencilerde kariyer gelişimi, diğer öğrencilerde olduğu gibi, çocuklukta başlayan ve sonraki gelişim dönemlerinde devam eden, özetle yaşam boyu süren bir olgudur. Özel yetenekliler, meslek seçimi ve kariyer planlamada; ilgi duydukları alanlar, aile yönlendirmesi, cinsiyet temelli meslek seçimi, sosyo ekonomik düzey gibi faktörlerden de etkilenmektedir. Ayrıca öğretmenler, kariyer danışmanları, yöneticiler, akranlar vb. gruplar da (Marshall, 1981) özel yeteneklilerin kariyer kararlarını etkilemektedir. Kariyer planlamada çoklu faktörlerin etkililiği nedeniyle özel yetenekliler, zaman zaman meslek seçimi konusunda zorluklar ve kargaşa yaşayabilmektedirler. Bu doğrultuda, özellikle özel yeteneklilerin kapsamlı kariyer rehberliği ve danışmanlığı hizmetleri alması, daha çok önem kazanmaktadır.

Özel yeteneklilerde kariyer planlaması konusunda Greene (2003) bazı varsayımlarda bulunmuştur. Bunlar:

- Özel yetenekli bireylerin, yeterli düzeyde kariyer danışmanlığına ihtiyacı vardır. Bu doğrultuda, okullarda kariyer eğitimi verilmelidir ve bu eğitim akademik olmayan özellikleri (yaşam stili, istekler, kişilik tipleri, değerler vb.) de içermelidir.
- Özel yetenekliler için kariyer danışmanlığının geleneksel tanımları genişletilmelidir. Nitekim kariyer, hayata anlam katan ve yön veren kimliğin bir parçasıdır. Kariyer planlama ömür boyu devam eden bir süreçtir, bu nedenle kariyer danışmanlığı potansiyel ve yaratıcılığı da kapsamalıdır.

- Özel yetenekli bireyler için kariyer danışmanlığı farklılaştırılmalıdır. Yetenek ve ilgi değerlendirmeleri için, genel popülasyona göre norm haline gelen standart testlerin kullanımı uygun değildir. Yetenek testleri, örneğin mekânsal ve mekanik değerlendirme de dâhil olmak üzere matematik ve sözelin ötesine geçmelidir. Bu süreçte deneyimsel öğrenme vurgulanmalı, sıra dışı kariyer olanakları ve gelecekteki eğilimler incelenmelidir.
- Özel yetenekliler için kariyer danışmanlığı çok boyutlu olmalıdır. Örneğin, farklı yaşlardaki özel yetenekli öğrencilerin, küçük gruplar oluşturularak, bilgi alış verişi yapmaları sağlanmalı, özel yetenekliler alanında eğitim alış kariyer danışmanları ile görüşmeler yapılmalı, yetenek ve ilgi alanları kişisel olarak değerlendirilmelidir. Ayrıca kariyer fuarları, konuk konuşmacılar, mentorlukler, kampus ziyaretleri vb. yollarla iş dünyasına maruz bırakma durumu oluşturulabilir.
- Özel yetenekli bireylere kariyer planlama için sorumluluk almaları öğretilmelidir. Danışmanlar, ebeveynler, öğretmenler kariyer danışmanlığı konusunda işbirliği içinde olmalıdırlar. Eğitimciler kendi alanlarındaki kariyer eğilimleri konusunda güncel olmalıdırlar.

Alan yazın incelendiğinde, özel yetenekli bireylerin kariyer gelişimleri ile ilgili çalışmalar yapılmışsa da (Albert, 1990; Emmet ve Minor, 1993; Grenee, 2003; Kerr ve Sodano, 2003; Sürücü, Kontaş ve Bacanlı, 2015; Watters, 2010) pozitif kariyer planlama tutumlarına ilişkin yapılan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Özel yeteneklilerin pozitif kariyer planlamaları konusunda çalışma yapmanın ve sonuçlarını tartışmanın, bu çocukların daha etkili kariyer danışmanlığı hizmeti almaları açısından alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca özel yetenekli öğrenciler bu tutumlarının normal gelişim gösteren akranlarıyla karşılaştırılması toplumsal bir öngörü açısından ayrı bir önem taşımaktadır. Yapılan bu çalışmada, özel yetenekli lise öğrencilerinin pozitif kariyer planlama tutumlarının incelenmesi ve bu tutumların normal popülasyonla karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırmada şu sorulara yanıt aranmaktadır:

- Özel yetenekli lise öğrencilerinin pozitif kariyer planlama tutumları ne düzeydedir?
- Özel yetenekli lise öğrencilerinin pozitif kariyer planlama tutumları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
- Kariyer planlarında BİLSEM'in etkili olduğunu düşünen öğrencilerin pozitif kariyer planlama tutumları diğerleriyle farklılaşmakta mıdır?
- Özel yetenekli öğrencilerin pozitif kariyer planlama tutumları BİLSEM'de eğitim aldıkları süreye göre farklılaşmakta mıdır?
- Özel yetenekli lise öğrencileri ile normal gelişim gösteren öğrencilerin pozitif kariyer planlama tutumları farklılaşmakta mıdır?

2.Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada özel yetenekli öğrencilerinin kariyer planlama tutumları çeşitli değişkenler açısından incelendiğinden, nicel araştırma yöntemlerinden olan betimsel tarama (survey) modeli kullanılmıştır.

2.1.Çalışma Grubu

Çalışmanın örneklemini Sivas ve Kırşehir Bilim ve Sanat Merkezleri'nde (BİLSEM) eğitim alan 44(%42) özel yetenekli öğrenci ile bu illerde öğrenim gören 62(%58) normal gelişim gösteren lise öğrencisi olmak üzere, farklı kademelerden toplam 106 kişi oluşturmaktadır. Araştırmada yer alan katılımcılar, amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme yöntemi, yoğun bilgi sağlayacağı düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına fırsat vermektedir (Patton, 2014).

2.2.Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu ve Rottinghaus, Day ve Borgen (2005) tarafından geliştirilen, Kalafat (2012) tarafından Türkçeye uyarlanan Kariyer Geleceği Ölçeği (KARGEL) kullanılmıştır. Ölçek 25 sorudan oluşmaktadır. Ölçeğin uyumluluk, iyimserlik ve bilgi olmak üzere 3 alt boyutu bulunmaktadır. KARGEL bireylerin pozitif kariyer planlama tutumlarını belirlemek üzere farklı çalışmalarda (Arık ve Seyhan, 2016; Büyükyılmaz, Ercan ve Gökerik, 2016; Sökmen ve Aydın, 2016) da kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu ise; “Cinsiyetiniz?”; “Bilim ve Sanat Merkezi (BİLSEM) öğrencisi misiniz?”; “Kariyer hedeflerinizde BİLSEM’de aldığınız eğitimin etkisi oldu mu?” ve “BİLSEM deki öğrenim süreniz(yıl)?” şeklinde 4 adet sorudan oluşmaktadır.

2.3.Verilerin Analizi

Toplanan veriler; frekans, aritmetik ortalama, T-testi, Mann Whitney U test, Kruskal Wallis testi kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analiz edilmesinde SPSS 22.0 paket programından yararlanılmıştır.

3.Bulgular

Bu bölümde araştırmaya ilişkin bulgulara sırayla sunulmaktadır.

Tablo 1

Özel Yetenekli Lise Öğrencilerinin Pozitif Kariyer Planlama Tutumlarına İlişkin Betimleyici İstatistikler

Bilsemli Olan	Tutum	N	\bar{x}	ss
Evet	Uyumluluk	44	73,54	5,42
	İyimserlik	44	72,72	6,40
	Bilgi	44	70,31	2,50

Tablo 1’de özel yetenekli öğrencilerin kariyer planlama tutumlarına ilişkin betimleyici istatistikler görülmektedir. Tablo incelendiğinde; BİLSEM li öğrencilerin Kariyer iyimserliği, Kariyer uyumluluğu ve Kariyer bilgisi alt boyutlarının aritmetik ortalamalarına bakıldığında, araştırmaya katılan özel yetenekli lise öğrencilerinin pozitif kariyer planlama tutumlarının yüksek düzeyde olduğu yorumu yapılabilir.

Tablo 2

Özel Yetenekli Lise Öğrencilerinin Pozitif Kariyer Planlama Tutumlarının Cinsiyete Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları

Bilsemli Olan	Tutum	Cinsiyet	N	U	z	p
Evet	Uyumluluk	Kız	34	152.000	-1.430	.67
		Erkek	10	278.000	-1.625	.54
	İyimserlik	Kız	34	247.000	-2.263	.79
		Erkek	10	335.000	-1.379	.71
	Bilgi	Kız	34	225.000	-3.741	.46
		Erkek	10	329.000	-2.604	.56

Tablo 2’de özel yeteneklilerin pozitif kariyer planlama tutumlarının cinsiyetlerine göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular yer almaktadır. Tablo 2’ye göre, araştırmaya katılan özel yetenekli lise öğrencilerinin pozitif kariyer planlama tutumları cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Tablo 3

Kariyer Hedefi Belirlemede BİLSEM’in Etkisi ile Pozitif Kariyer Planlama Tutumlarına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Tutumlar	Bilsem Etkisi	N	U	z	p
Uyumluluk	Evet	26	106.000	-3.085	.002
	Hayır	18			
İyimserlik	Evet	26	134.000	-2.394	.017
	Hayır	18			
Bilgi	Evet	26	106.000	-3.082	.002
	Hayır	18			

Tablo 3’te özel yeteneklilerin kariyer planlama tutumlarına BİLSEM’in etkisine ilişkin bulgular sunulmuştur. Tablo 3’te bulunan bilgilere göre; araştırmaya katılan özel yetenekli lise öğrencilerinin pozitif kariyer planlama tutumlarında, belirledikleri kariyer hedefinde BİLSEM’in etkili olduğunu ifade edenlerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4

BİLSEM’de Eğitim Alma Süresi ile Pozitif Kariyer Planlama Tutumlarına İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

	Kategorik süre	N	Sıra ort.	sd	χ^2	p
Uyumluluk	7,00	14	16,88	2	10,662	.005
	8,00	18	26,77			
	9,00	12	34,67			
İyimserlik	7,00	14	15,00		13.172	.001
	8,00	18	28,68			
	9,00	12	33,67			
Bilgi	7,00	14	22,63		9.824	.007
	8,00	18	21,41			
	9,00	12	36,83			

Tablo 4’te özel yeteneklilerin pozitif kariyer planlama tutumlarının, BİLSEM’de eğitim aldıkları süreye göre karşılaştırılmasına ilişkin bulgular görülmektedir. Tablo 4’e göre, araştırmaya katılan özel yetenekli lise öğrencilerinin BİLSEM’de eğitim alma sürelerinin pozitif kariyer planlama tutumlarına etkisinin anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir. Grup sıra ortalamaları dikkate alındığında, BİLSEM’de eğitim alma süresi arttıkça pozitif kariyer planlama tutumlarının da olumlu yönde etkilendiği söylenebilir.

Tablo 5

Özel Yetenekli Lise Öğrencileri ile Normal Popülasyonun Pozitif Kariyer Planlama Tutumlarına İlişkin T-testi Sonuçları

	Bilsemli Olan	N	\bar{x}	ss	t	p
Uyumluluk	Evet	44	73,54	5,42	1.188	.24
	Hayır	62	72,25	5,54	1.192	.24
İyimserlik	Evet	44	72,72	6,40	1.915	.05
	Hayır	62	70,03	7,61	1.972	.05
Bilgi	Evet	44	70,31	2,50	.344	.73
	Hayır	62	70,16	2,17	.335	.74

Tablo 5’te özel yetenekliler ile normal gelişim gösteren lise öğrencilerinin pozitif kariyer planlama tutumlarının karşılaştırılmasına ilişkin bulgular yer almaktadır. Tablo 5’e göre, özel yetenekli lise öğrencilerinin normal popülasyona göre kariyer iyimserliği tutum puan ortalamalarının daha yüksek bulunduğu görülmektedir. Kariyer uyumluluğu ve bilgi alt boyutları açısından, özel yetenekli lise öğrenciler ve normal gelişim gösteren öğrenciler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

SONUÇ

Araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- BİLSEM’de öğrenim gören özel yetenekli öğrencilerin kariyer uyumluluğu, kariyer iyimserliği ve bilgi tutumlarının yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Buna göre, özel yetenekli öğrencilerin kariyerlerinde daha olumlu durumlarla karşılaşacağına dair inançlarının normal popülasyona göre daha yüksek olduğu söylenebilir.
- Özel yetenekli lise öğrencilerinin pozitif kariyer planlama tutumları cinsiyetlerine göre değişmemektedir.
- BİLSEM’de aldıkları eğitimin kariyer hedefi belirlemelerinde etkili olduğunu düşünen özel yetenekli öğrencilerin, diğerlerine göre pozitif kariyer planlama tutumların daha yüksektir. Bu durumda BİLSEM eğitimlerinin; kariyer planlaması yapan özel yetenekli öğrencilerin mesleki ilgi ve yeteneklerinin farkında olmaları ve kariyer planlama süreçlerinde olumlu tutumlar geliştirmelerine katkı sağladığı söylenebilir.
- Araştırmaya katılan özel yetenekli lise öğrencilerinin BİLSEM’de eğitim alma sürelerine göre, pozitif kariyer planlama tutumları değişmektedir. BİLSEM’de eğitim alma süresi arttıkça pozitif kariyer planlama tutumlarının da olumlu yönde etkilendiği görülmektedir. 2. 3. ya da 4. sınıfta BİLSEM’e başlayan özel yeteneklilerin BİLSEM’deki eğitim sürecinde kariyer planlama alt basamaklarına dair temel becerileri kazandıkları düşünülmektedir.

Araştırmada ulaşılan sonuçlar doğrultusunda, aşağıda önerilerde bulunulmuştur.

- Kariyer planlama alanında, normal gelişim gösteren öğrencilerin kariyer planlama tutumlarını da olumlu etkileyerek geliştirecek BİLSEM’dekilere benzer ve örnek içerikler yaygınlaştırılabilir.
- BİLSEM de öğrenim süresi dikkate alınarak ortaokul grubuyla da benzer çalışma yapılabilir.
- Genel zihinsel yetenek alanı dışındaki müzik ve resim alan öğrencileriyle de benzer çalışma yapılabilir.
- Yapılan testlerle ilgili kategoriler arasında sağlıklı bir karşılaştırma yapabilmek için ileriki çalışmalarda örneklem sayısı artırılabilir, ayrıca kategorilerin eşit ya da eşite yakın dağılması gerektiği varsayımı çalışmanın kısıtları arasında yer almaktadır.
- BİLSEM’de eğitim alma süresinin artmasının, pozitif kariyer planlama tutumlarında olumlu yönde etki etmesi bulgusu, özel yetenekli öğrencilerin erken tanılanmasının önemini ve katkısını bir kez daha ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, okul öncesinde tanılama önerilmektedir.

- Kariyer planlamanın bir süreç olması nedeniyle okul öncesinden itibaren özel yetenekli öğrencilere yönelik olarak, pozitif kariyer planlama tutumlarıyla ilgili destek verilmesi önerilmektedir.
- Özel yetenekli öğrencilerin kariyer gelişimleri ile ilgili çok sınırlı sayıda çalışma bulunduğu göz önüne alınarak, özel yeteneklilere yönelik daha etkili kariyer danışmanlığı desteği sağlanması açısından, bu konudaki çalışmaların artırılması önerilmektedir.
- Gelecekte yapılacak çalışmalar özel yetenekli öğrencilerin sınıf düzeyi, gelir düzeyi, anne ve baba eğitim düzeyi ve öğrencilerin alanları gibi faktörler açısından incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Akdoğan, E. M., Koçak, G., & Subaşı, M. Özel Yetenekli Çocukların Belirlenmesinde Okul Öncesi Öğretmenlerinin Görüşleri. *Eğitim Ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori Ve Uygulama*, 8(16), 2-22.
- Albert, R. S. (1990). Identity, experiences, and career choice among the exceptionally gifted and eminent.
- Arık, N., & Seyhan, B. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Kariyer Planlamasında Teknoloji Bilgisi ve Gelecek Beklentilerinin Rolü. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 5(7).
- Büyükyılmaz, O., Ercan, S., & Gökerik, M. (2016). Öğrencilerin Kariyer Planlama Tutumlarının Demografik Faktörler Açısından Değerlendirilmesi: Karabük Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(7), 2065-2076.
- Davaslıgil, Ü. (2004). Üstün zekalı çocukların eğitimi. *Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler Kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Day, S. X., & Rottinghaus, P. (2003). The healthy personality. In W. B. Walsh (Ed.), *Counseling psychology and optimal human functioning* (pp. 1-23). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Emmett, J. D., & Minor, C. W. (1993). Career decision- making factors in gifted young adults. *The Career Development Quarterly*, 41(4), 350-366.
- Greene, M. J. (2003). Gifted adrift? Career counseling of the gifted and talented. *Roeper Review*, 25(2), 66-72.
- Marko, K. W., & Savickas, M. L. (1998). Effectiveness of a career time perspective intervention. *Journal of Vocational Behavior*, 52, 106-119.
- Marshall, B. C. (1981). *Career Decision Making Patterns of Gifted and Talented Adolescents: Implications for Career Education*. *Journal of Career Development*, 7(4), 305-310.
- Kalafat, T. (2012). Kariyer Geleceği Ölçeği (KARGEL): Türk örnekleme için psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(38), 169-179.

- Kerr, B., & Sodano, S. (2003). Career assessment with intellectually gifted students. *Journal of Career assessment*, 11(2), 168-186.
- Özdaşlı, K. (2008). Bireysel Kariyer Planlamada Etkili Olan Faktörler ve Üniversitelerin Etkisi Üzerine Bir Araştırma. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Patton, M. Q. (2014). Nitel araştırma yöntemleri. *Çev. Ed. M. Bütün ve SB Demir*. Ankara: Pegem.
- Renzulli, J. S. (1981). The Revolving-Door Model: A New Way of Identifying the Gifted. *Phi Delta Kappan*, 62(9), 648-49.
- Rottinghaus, P. J., Day, S. X., & Borgen, F. H. (2005). *The Career Futures Inventory: A Measure of Career-Related Adaptability and Optimism*. *Journal of Career Assessment*, 13(1), 3-24.
- Savickas, M. L. (2003). Toward a taxonomy of human strengths: Career counseling's contribution to positive psychology. In W. B. Walsh (Ed.), *Counseling psychology and optimal human functioning* (pp. 229-249). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Sökmen, A., & Aydınlan, B. (2016). Kariyer geleceği algısının iş tatmini ve işten ayrılma niyetine etkisi: Bir kamu kurumunda araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi (Journal of Business Research Turk)*, 8(3), 251-263.
- Stewart, P. M. (1999). Adrenal cortex. *Current Opinion in Endocrinology, Diabetes and Obesity*, 6(3), 177.
- Super, D. E. (1953). A theory of vocational development. *American psychologist*, 8(5), 185.
- Super, D. E. (1990). Archway of career determinants. *Carerr choise and development*, 2.
- Sürücü, M. Kondaş, H. & Bacanlı, F. (2015). Üstün Yetenekli İlköğretim Öğrencilerinin Kariyer Gelişimleri. *Electronic Turkish Studies*, 10(15).
- Watters, J. J. (2010). Career decision making among gifted students: the mediation of teachers. *Gifted Child Quarterly*, 54(3), 222-238.